

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARI NUTQIY MADANIYATINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Orifjonov Sherzodbek Shermatjon o'g'li:

IIV Akademiyasi "Xizmat faoliyatini

tarbiyaviy-psixologik ta'minlash"

yo'nalishi 3-o'quv kursi 331-guruh kursanti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ichki ishlar organlari xodimlari nutqiy madaniyatining psixologik jihatlari keng yoritilgan. Xodimlarning xizmat faoliyati jarayonida nutq orqali psixologik ta'sir ko'rsatish, muloqot jarayonida shaxslararo munosabatlarni boshqarish hamda stressli va nizoli vaziyatlarda nutqning ahamiyati tahlil qilingan. Nutqiy madaniyatning xodim va fuqaro o'rtasida o'zaro ishonchni shakllantirishdagi roli, shuningdek, xodimning emotsional barqarorligi va kasbiy samaradorligiga ta'siri ochib berilgan. Maqola ichki ishlar organlari xodimlari, kursantlar va soha mutaxassislari uchun mo'ljallangan..

Kalit so'zlar: nutqiy madaniyat, psixologiya, ichki ishlar organlari, muloqot, stress, kasbiy faoliyat

Ichki ishlar organlari xodimlarining xizmat faoliyati yuqori darajadagi mas'uliyat, psixologik zo'riqish va doimiy muloqotni talab etadi. Xodimlar kundalik faoliyatida turli xarakterga ega bo'lgan shaxslar bilan — huquqbuzarlar, jabrlanuvchilar, guvohlar va oddiy fuqarolar bilan muloqot qiladi. Bunday vaziyatlarda xodimning nutqiy madaniyati nafaqat axloqiy, balki psixologik ahamiyat kasb etadi.

Ichki ishlar organlari xodimlarining xizmat faoliyati jamiyat xavfsizligini ta'minlash, jamoat tartibini saqlash hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan bo'lib, ushbu vazifalar yuqori darajadagi mas'uliyat va kasbiy tayyorgarlikni talab etadi. Biroq zamonaviy huquqni muhofaza qilish

faoliyatida faqatgina huquqiy bilim va jismoniy tayyorgarlik yetarli bo'lmay, xodimlarning psixologik barqarorligi va nutqiy madaniyati ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ichki ishlar organlari xodimlari xizmat jarayonida doimiy ravishda odamlar bilan muloqotda bo'lib, ko'pincha murakkab, nizoli va stressli vaziyatlarga duch keladi.

Nutqiy madaniyat insonning ichki ruhiy holatini ifodalovchi va shu bilan birga uni boshqaruvchi asosiy vositalardan biridir. ichki ishlar organlari xodimining nutqi orqali uning kasbiy saviyasi, o'zini tutish madaniyati, hissiy barqarorligi va fuqarolarga bo'lgan munosabati namoyon bo'ladi. Psixologik jihatdan asoslangan, mulohazali va vazmin nutq fuqarolarda ishonch uyg'otib, xodim va jamiyat o'rtasida ijobiy munosabatlar shakllanishiga xizmat qiladi. Aksincha, keskin, asabiy yoki noo'rin so'zlar nizolarning kuchayishiga, xodim faoliyatiga nisbatan salbiy munosabat paydo bo'lishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, ichki ishlar organlari tizimida xodimlarning nutqiy madaniyatini psixologik yondashuv asosida rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ichki ishlar organlari xodimlari nutqiy madaniyatining psixologik jihatlarini chuqur tahlil qilish, uning xizmat faoliyatidagi o'rni va ahamiyatini ochib berish hamda nutq orqali psixologik ta'sir ko'rsatish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Nutqiy madaniyat va psixologiya tushunchalarining o'zaro bog'liqligi

Nutqiy madaniyat shaxsning fikrini aniq, ravon va ta'sirchan ifoda eta olish qobiliyatini anglatadi. Psixologik jihatdan esa nutq shaxslararo munosabatlarni shakllantiruvchi, hissiy holatni boshqaruvchi va ijtimoiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy vositalardan biridir.

Psixologiya fanida nutq inson ruhiyatining tashqi ifodasi sifatida baholanadi. Ichki ishlar organlari xodimining nutqi orqali uning o'ziga ishonchi, sabr-toqati, stressga chidamliligi va kasbiy yetukligi namoyon bo'ladi. Shu sababli nutqiy madaniyat xodimning psixologik tayyorgarligi bilan chambarchas bog'liqdir.

Ichki ishlar organlari xodimlari nutqining psixologik ta'sir kuchi

Ichki ishlar organlari xodimlari nutqi xizmat jarayonida kuchli psixologik ta'sir vositasi hisoblanadi. Buyruq berish, ogohlantirish, tushuntirish yoki so'roq qilish jarayonida xodimning nutqi fuqarolarning xatti-harakatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Muloyim va vazmin ohang fuqaroda ishonch uyg'otadi, agressiv kayfiyatni pasaytiradi. Aksincha, qo'pol va buyruqboz nutq qarshilik, qo'rquv yoki tajovuzni kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun ichki ishlar organlari xodimi nutq orqali psixologik muvozanatni saqlay bilishi zarur.

Stressli va nizoli vaziyatlarda nutqiy madaniyatning ahamiyati

Ichki ishlar organlari xodimlari ko'pincha stressli va nizoli vaziyatlarda faoliyat olib boradi. Bunday sharoitda xodimning nutqiy madaniyati uning psixologik barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Stress holatida nutqni nazorat qilish qiyinlashadi, ammo aynan shu paytda xodimning professional nutqi vaziyatni boshqarishga yordam beradi. Tinch, aniq va mantiqli nutq qarama-qarshi tomonning hissiy zo'riqishini kamaytirib, muammoni zo'ravonliksiz hal etishga imkon yaratadi.

Xodim nutqiy madaniyatining kasbiy samaradorlikka ta'siri

Nutqiy madaniyat xodimning kasbiy samaradorligini oshiradi. Psixologik jihatdan yetuk nutqqa ega xodim:

fuqarolar bilan tez va samarali aloqa o'rnatadi;

nizolarni oldini oladi yoki yumshatadi;

xizmat jarayonida o'zini ishonchli tutadi;

ruhiy zo'riqishlarni nazorat qila oladi.

Bu esa nafaqat xizmat sifatini oshiradi, balki xodimning professional charchashining (emotsional kuyish) oldini olishga ham xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ichki ishlar organlari xodimlari nutqiy madaniyatining psixologik jihatlari ularning kasbiy faoliyatida muhim va ajralmas ahamiyatga ega. Nutq orqali xodim nafaqat xizmat vazifalarini bajaradi,

balki fuqarolarning ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatadi, ularning xatti-harakatlarini boshqaradi hamda nizoli vaziyatlarni samarali hal etadi. Psixologik jihatdan yetuk nutq xodimning stressga chidamliligini oshiradi, emotsional barqarorlikni ta'minlaydi va kasbiy charchashning oldini olishga xizmat qiladi.

Yuqori darajadagi nutqiy madaniyatga ega bo'lgan ichki ishlar organlari xodimi vaziyatni to'g'ri baholay oladi, muloqot jarayonida o'z hissiyotlarini nazorat qiladi va qarama-qarshi tomon bilan konstruktiv munosabat o'rnatadi. Bu esa huquqiy me'yorlarga rioya qilinishini, inson huquqlarining ta'minlanishini hamda qonun ustuvorligining mustahkamlanishini ta'minlaydi. Shuningdek, nutqiy madaniyat jamiyatda ichki ishlar organlariga nisbatan ijobiy imij shakllanishiga va jamoatchilik ishonchining ortishiga xizmat qiladi.

Shu sababli ichki ishlar organlari xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida nutqiy madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan psixologik treninglar, muloqot ko'nikmalarini shakllantiruvchi mashg'ulotlar va amaliy darslarni keng joriy etish zarur. Nutqiy madaniyatni psixologik jihatdan rivojlantirish xodimlarning kasbiy samaradorligini oshirish bilan birga, xizmat faoliyatida barqaror va ijobiy natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. Yo'ldoshev J. **Nutq madaniyati va notiqlik san'ati**. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 176 b.
3. Abdurahmonov A. **Kasbiy etika asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 152 b.
4. Qosimov B. **Muloqot psixologiyasi**. – Toshkent: Sharq, 2020. – 184 b.
5. Islomov Z. **Huquqiy madaniyat asoslari**. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017. – 168 b.

6. Ichki ishlar organlari xodimlari uchun xizmat etikasi qoidalari. – Toshkent, 2021.
7. Axmedov S. **Notiqlik san’ati asoslari**. – Toshkent: Fan, 2016. – 144 b.
8. Pedagogika va psixologiyaga oid ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2022.
9. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent, 2006.
10. IO faoliyatiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2020.